

גינה מנותקת קרקע בגן הילדים

לילך ינאי ◀ מנהלת גן
עידן, מושב עדנים, מובילת
אשכול צור יצחק, בפיקוחה
של רותי סוויסה, מועצה
אזורית דרום השרון

**"גינה לי,
גינה לי,
גינה לי
חביבה"**

מילותיו של לוי קיפניס מבטאות גם היום את הרגשתי ביציאה לגינה. הלב מתרחב, הנשמה נושמת, העיניים מלאות סקרנות ושמחת חיים והידיים משתוקקות לגעת ברגבי האדמה. במהלך כל שנה ושנה בעבודתי כגננת בגן הילדים, גינה הייתה חלק בלתי נפרד מנוף הגן. השנה היא שנת שמיטה, ולכן התמקדתי בהקמת גינה מנותקת קרקע בגן. אין אני מתכוונת לתת כאן תשובות הלכתיות בנושא זה, ועל מי ששומר/ת שמיטה הלכתית להתייעץ עם בר סמכא בתחום. עם זאת, קיימות סיבות נוספות להקמת גינה מנותקת מהקרקע: גני ילדים ללא חצר, גני ילדים עם חצר קטנה במיוחד או גני ילדים הממוקמים באחת הקומות של בניין.

הגן שלי, גן עידן במושב עדנים שבשרון, הוא גן רב-גילי. המושב במקורו הוא מושב חקלאי, אך כיום כמעט שלא נותרו בו חקלאים. סביב המושב יש עדיין חלקות חקלאיות של שדות ומטעים. הגן שלי בורך בשטח גינה גדול יחסית, המחולק לשלושה מרחבי גידול: גינת ירק וצמחי תבלין, גינת פרחי בר והשנה נבנתה אצלנו חממה גדולה, הודות לתקציב שקיבלנו במסגרת פרויקט 'קול קורא לגן העתידי'.

בחרתי לשמור שמיטה השנה הן מתוך הרצון לערוך לילדים היכרות עם חלק מהתרבות שלנו (אנו מתנהלים לפי הלוח העברי), והן ממניעים סביבתיים וחברתיים, למען שמירה על עושר הקרקע.

קסמה של גינה

"קסמה של גינת הטבע בגן ילדים טמון בהתחברות למעגלי החיים, לדברים הפשוטים והאמיתיים, ביכולת לספר את סיפורו של הגילוי היומי: לשחק עם עלה, להריח פרח, לגעת בעץ, לשחק בחול ולהתלכלך, לקפוץ בחברותא לשוללית מים, להקשיב לרשרוש העלים שנעים ברוח ולמקהלת ציפורים של בוקר. בגינת הטבע, עושר של תנועות, צלילים, ריחות, צורות, מרקמים, צבעים והפתעות" (אנדרס, 2016). מילותיה של ברברה אנדרס מבטאות את ההוליסטיות של הגינה בגן הילדים. מעבר למיומנויות של עבודה והיכרות עם תהליכי צמיחה, העבודה סביב הגינה מפתחת גם ערכים סביבתיים, מורשת ותרבות ארץ-ישראלית. השילוב בין כמה מוקדים בגינה נותן מענה מגוון: גינת ירק, גינת צמחי תבלין, גינת נוי, גינת פרחי בר, בוסתן ועוד.

גם סימה חדד (2016), מרחיבה ומחזקת חשיבה זו: "גינת טבע מאפשרת התנסות רב-חושית התואמת ללמידה של ילדים צעירים בגישה התפתחותית. פעילויות ולמידה במרחבים טבעיים הן משמעותיות לילדים צעירים. על פי מחקרים, ילדים נמשכים באופן טבעי

בשנים אחרונות אנו מחנכות על פי התפיסה של הגן העתידי - להיות אני, להשתייך ולגלות עולם (תורג'מן, אלדוקי פינס וג'ארד, 2019). גישת הגן העתידי נתמכת על ידי הגישה האקולוגית של ברונפנברנר (1979), שעל פיה הלמידה והידע האנושי מתפתחים בהקשרים חברתיים, תרבותיים ופיזיים, והלמידה מיטבית כשהשותפים לתהליך שונים זה מזה. הגישה של הגן העתידי מתבססת על ארבעה עוגנים:

הביטוי האיש | הילדים שותפים פעילים ומעורבים בתכנון עשייתם והבאת רצונותיהם ובחירותיהם לידי ביטוי, מה שמוביל ללמידה אותנטית ונותן תחושת מסוגלות. הלמידה הופכת לחוויה משמעותית.

יזמות ויצרנות | ילדים מטבעם הם יצרנים ויזמים. אם ניתן להם את ההזדמנות להיות שותפים בתכני הלימוד, בארגון הסביבה וביצירת אביזרי המשחק, נאפשר פיתוח יזמות ונקדם יצירתיות, חדשנות ותרבות של מסוגלות.

קהילתיות | היכרות עם הקהילה הסובבת ויצירת תקשורת משמעותית עם מארג ההתרחשויות והאנשים הפועלים סביב כל גן באופן ייחודי לו: בני משפחה, שכנים, אנשי מקצוע ועוד. המטרה היא יצירת תודעה, זהות ותחושת שייכות תרבותית, וקידום ערכים של אחריות ומעורבות חברתית.

למידה במרחבי החיים | למידה בכל מרחבי החיים בגן: טבעיים, חינוכיים, פיזיולוגיים; מרחבים המאפשרים למידה אותנטית בכל זמן ובכל מקום. על כך אפשר להוסיף את הבסיס הרעיוני ל'זרימת הפעילות' והגדרת 'שוויון ערך הפעילויות' של גדעון לוין (1999). על פי לוין, כל פעולת למידה שבה הילדים שותפים מורכבת ממשחק, עבודה, למידה ויצירה, ובכל פעילות משמעותית קיים שילוב של מרכיבים אלו.

1 הלחם של המילים פיזי ודיגיטלי. הכוונה ללמידה משולבת טכנולוגיה דיגיטלית בגן הילדים, כוללת רכיבים דיגיטליים בשילוב רכיבים פיזיים ומתקיימת במגוון סביבות פיזיות ודיגיטליות (ראו: פלוטוב, תורג'מן, פלורס וסבג, בגיליון זה).

שיתוף הקהילה כמקור לידע ולמשאבים, עבודה משותפת בהקמת הגינה ובטיפול בצמחים ושיתוף הקהילה בתוצרת, כמו שוק איכרים או שולחן נתינה של תוצרת והחלפת זרעים או שתילים. הגינה מאפשרת לילדים ולאנשי הצוות להיות יזמים: לטפח ערוגות אישיות ולהשתמש בתוצרת להכנת מוצרים שונים, כמו שמן ארומטי, ריבות תוצרת פרי הגינה ועוד. כסף שנאסף ממכירת התוצרת יכול לשמש תרומה לקידום מטרות קהילתיות. הגינה היא מקום לפליאה ולחקר, סביבה טבעית ואסתטית במתחם הגן, ומעניקה לכל מי שפועלים בה תחושת מסוגלות.

לעולם הטבע ואוהבים צמחים ובעלי חיים, חול, אדמה ומים". על פי מודל הגן העתידי, מרחבי למידה ופעילות יכולים להיות בתוך הגן ומחוץ לו, ואף במרחב האינטרנטי. כשחושבים על חצר הגן, יש לשים לב שגם היא תהיה מגוונת: מקום לרגיעה ולהתבוננות, מרחבי עבודה, מרחבים מוטוריים וחושיים ומרחבי יצרנות או יצירה, המאפשרים ביטוי אישי. הגינה מאפשרת לשלב את עקרונות הגן העתידי עם טכנולוגיות מגוונות: גידולי שלחין, גידול במכלים, גידולים הידרופוניים והדליה. כל אחת מדרכים אלה מזמנת מרחב חקר ומרחב טבעי ללמידה. הגינה יכולה להיות גם אמצעי לקשר עם הקהילה דרך

ארץ ישראל, אך במקרים מיוחדים יש היתרים מיוחדים לחקלאים ופתרונות הלכתיים לגידול צמחים גם בשנה זו. גינת הגן אינה נדרשת לשמיטה כי מטרתה אינה כלכלית, אך אנו מעודדים שמירת שמיטה לשם הלמידה והבנת ערך המנוחה. חשוב לומר, כי גם מי שאינם שומרים שמיטה הלכתית יכולים להתחבר לערכים החברתיים והקהילתיים של ההפקר (מה שגדל בגינה באותה שנה ניתן לכל המעוניין), לערך השוויון והשיתוף הקהילתי ולערכים הסביבתיים של מתן מנוחה לאדמה אחת לשבע שנים.

גם ערכי הגן העתידי, שפורטו לעיל, באים לידי ביטוי בשמירת שמיטה: **קהילתיות** - הפקר, שולחן מסירת עודפי תוצרת; **יזמות ויצרנות** - פתרונות טכנולוגיים לגידולים בשנת שמיטה, כמו גינה מנותקת קרקע ועוד; **למידה במרחבי חיים** - גינה מחוץ לגן, גינה בתוך הגן או בחממה; **ביטוי אישי** - יכול לבוא לידי ביטוי בערוגות אישיות או בעיצוב מכלי השתילה, וכמובן בבחירה אישית מה לגדל.

על אף שהלכות השמיטה מגבילות את השימוש בקרקע, הן מהוות הזדמנות ליצירת חיבורים בין מסורת ואמונה לתפיסת עולם של קיימות וחינוך סביבתי (ישראלי, 2016).

• **שטח גינון מצומצם** - כאשר השטח המיועד לגינה בגן קטן או לא קיים כלל. לעיתים הגן נמצא בקומה שנייה או שלישית, ללא חצר שמאפשרת גינון.

• **אדמה באיכות ירודה** - כאשר אדמת הגינה אינה מאפשרת טיוב או לא קיימת (ובמקומה יש ריצוף, חיפוי כמו דשא סינטטי או חול על כל המרחב החיצוני), אפשר לגדל את הצמחים במכלים או בכל מצע מנותק קרקע, ובכך לשלוט טוב יותר על טיב הקרקע בתוך המכל.

על בעלי הקרקע להפסיק ולעבד את האדמה, וכל מה שצומח עליה הוא הפקר¹ וניתן לקחתו לתצרוכת אישית. מטרת השמיטה דומה למטרת השבת: לשמור ולכבד את הצורך בחידוש פוריות האדמה לגידולים עתידיים ולקדם שוויון חברתי. בעידן המודרני מתקיימת שמירת שמיטה בקרקעות

¹ הפקר: התורה מצווה שכל שיש ברשותך תוצרת שהיא קדושה (כל יבול שגדל בשנת שמיטה), חובה עליך להפקירה. ההפקר הוא לכל, ואסור למנוע מאף אדם מלקחת. רצוי להשאיר את השדה פתוח ולאפשר כניסה לכל המעוניין כדי לקיים מצוות ההפקר. מתוך: אתר השמיטה של ישראל.

גינה מנותקת קרקע: סיבות, יתרונות וחסרונות

גינון במצע מנותק הוא גינון שאינו נעשה בקרקע, אלא במקומות ובאזורים המנותקים מהקרקע, כמו כדים, מכלים, גג, מרפסת, קירות, חביות ומערכות על מים (מערכות הידרופוניות).

אבל למה בכלל כדאי לעשות גינה מנותקת קרקע? יש לכך לא מעט סיבות:

- **בשנת שמיטה** - מסיבות הלכתיות, חברתיות, אקולוגיות: "ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ" (ויקרא כ"ה ו'). כל שבע שנים מצווים הכתובים היהודיים לשמיטה:

ההורים. הם טייבו את הערוגות בהומוס ובקומפוסט², ויחד עם הילדים שתלו צמחי תבלין וטמנו תפוחי אדמה לפני שהחלו איסורי השמיטה.

לאחר החגים יצרנו גם גינה מנותקת קרקע. גינה זו בחרנו להקים בכמה דרכים:

- **ארגזים** - אספנו ארגזי מכולת מפלסטיק. בתוכם שמנו יריעות אל-בד, ובתוכן אדמת מילוי לעציצים מעורבת בקומפוסט.

- **שקי שתילה** - מיריעות שלטי חוצות לפרסום, העשויות pvc, תפרנו שקים, ובתוכם שמנו אדמת מילוי לעציצים. את השקים תלינו על גדר הגן בעזרת אזיקונים.

- **חביות** - חוררנו את צידי החביות שקיבלנו לשימוש חוזר, הוספנו חורי ניקוז בתחתיתן ומילאנו אותן באדמה מעורבת בקומפוסט וב'תולעים' אדומות.

- **חממה** - רכשנו חממה עמידה, שדפנותיה עשויות מפוליקרבונט. שמנו בה מכלים לשתילה מארגזים בגדלים שונים.

- **מערכת הידרופונית** - רכשנו בכספי ההורים מערכת הידרופונית קטנה וצרה, המתאימה לצמחי תבלין עונתיים, ומערכת הידרופונית גדולה ורחבה יותר, המתאימה לירקות. שתי המערכות עובדות על משאבות חשמליות, ואנו ממלאים בהן מים

2 הומוס: תוצר העיכול של שלשולים (המכונים 'תולעי אדמה'), מזן קליפורני אדום. השלשולים אוכלים את החומר האורגני הנמצא בקרקע, ולאחר עיכולו מפרישים תוצר (הומוס) עשיר ויעיל במיוחד לטיוב הקרקע. ההומוס הוא דשן אורגני זמין לצמחים.

קומפוסט: תוצר פירוק של חומרים אורגניים שונים (כמו חלקי צמחים ובעלי חיים). פירוק החומר האורגני מתבצע בעיקר על ידי חיידקים ופטריית בתנאי חום, לחות ואוורור. הקומפוסט הוא דשן אורגני טבעי, שמתפרק לאיטו, מעשיר את הקרקע ומעלה את פוריותה.

- **נוחות הטיפול בגינה** - כאשר אנו מגדלים צמחים בתוך מכלים או כאשר הגידולים הם הידרופוניים ומודולריים, נוח יותר לטפל בהם בשל המיקום המוגבה של מצע הגידול והאפשרות להזיזם ממקום למקום. גידולים הידרופוניים הם גידולים שהמצע שלהם הוא מים בלבד, וגידולים מודולריים הם גידולים במכלים שניתן לשנות את מיקומם בעת הצורך, בהתאם לרצון הילדים או בהתאם לשעות החשיפה לאור. בגנים רבים שטח הגינה חשוף לאור שמש רב מדי, או להפך: מועט מדי, ויש לתת את הדעת על כך.

- **עלות נמוכה** - המחיר של גידול צמחים במצעים מנותקי קרקע הוא נמוך בדרך כלל. המכלים לא תמיד עולים כסף, מכיוון שאפשר לעשות שימוש חוזר במכלים קיימים, ואדמת המילוי נקנית פעם אחת, בעת הקמת הגינה, ומדי שנה מערבבים בה קומפוסט, שאותו ניתן להכין בקומפוסטר בחצר הגן משאריות המזון של הילדים, כלומר ללא עלות. העלות של גינה הידרופונית היא גבוהה אך חד-פעמית, והתחזוקה שלה לאורך זמן היא זולה.

- **ניצול שטח מיטבי** - גידול הידרופוני, שאותו אפשר לעשות בקומות, וגידול אנכי לקיר כך שאינו תופס שטח אדמה, הם דרך מצוינת לחיסכון במקום. בגינון מודולרי ניתן פשוט להזיז מכלים ממקום למקום, ואם שטח הגינה של הגן נמצא במקום שאינו נוח, ניתן למקם את מכלי הגידול במקום אחר.

איך מקימים בפועל גינה מנותקת קרקע?

בחודש אלול, רגע לפני ראש השנה, המועד שבו מתחילה שנת השמיטה, הכשרנו את ערוגות הגינה, שאותן אנו מעבדים מדי שנה. לשם כך גייסנו את

בעת הצורך. עלותה הראשונית של מערכת הידרופונית היא גבוהה מעט, אך לאורך זמן התחזוקה שלה קלה והיא מאפשרת החלפה עונתית של צמחים.

תפקידי הילדים בעשייה היו מגוונים. הם ערבבו את האדמה והקומפוסט, מילאו את המכלים השונים, הארגזים, השקים

ומגשי השתילה בתערובת, ואף עזרו בהכנת כלי עבודה נוספים, כמו משפכים, שאותם יצרנו יחדיו ממכלים ריקים של נוזל כביסה.

שוחחנו על מה הצמחים צריכים, והזכרנו ידע קודם. מכיוון שהגן הוא רב-גילי, כל ילד/ה נמצאים בו בין שנה לשלוש שנים. הדבר מאפשר למידה רב-שנתית, שמאפשרת התנסות והעמקה. הוספנו ידע בנושא צמחי חורף וקיץ: השתמשנו במדריך שתילה מהמרשתת ובדקנו מה כדאי לגדל בכל עונה. בחממה אפשר לגדל בחורף גידולי קיץ, כמו פלפלים, עגבניות, מלפפונים וחצילים, ומחוץ לחממה, פשוט בגינה, אפשר לגדל חסות, תפוחי אדמה, בצל ועוד. הילדים מכנים את הסביבה מחוץ לגן - 'קררה', ההיפך מחממה... (המצאתה של אופיר, בת 3 וחצי).

המטרה בשמירת שמיטה בגן חילוני הייתה לתת לילדים הזדמנות להתמודד, מחשבתית ומעשית, עם הנושא האקולוגי של מתן מנוחה לאדמה והערך החברתי של שיתוף הקהילה בחלוקת הירק על ידי הכנת שולחן החלפות ומסירות של זרעים, שתילים ותוצרת. הילדים למדו מהי שנת שמיטה והציעו דרכים משלהם להתמודדות עם האתגר. הילדים שלומדים בגן שנה שנייה או שלישית הביאו את הידע הקודם שלהם על התנאים המתאימים לגידול צמחים. ההתנסות במערכת ההידרופונית הייתה חדשה ומאתגרת להבנה, מכיוון שסתרה את הידע הקודם של הילדים על כך שאדמה היא הכרחית לגידול צמחים. את נושא החממה הבינו הילדים באופן מוחשי ברגע שנכנסו אליה וחשו את החום השורר בה, בהשוואה לסביבה החיצונית, וראו מה קורה לגידולי הקיץ בחורף בגינה (כל הגידולים התפתחו במכלי שתילה מנותקי קרקע) ובחממה.

כדי להגדיל את שטח הגינה השתמשנו, כאמור, גם בקירות ובגדרות חצר הגן. הכנו שלושה שקי שתילה, שאותם תלינו על הגדר, ומערכת גידול הידרופונית

שבה יש מקום לארבעים שתילים, שנבנתה במיוחד עבורנו. הילדים היו אחראים על ההשקיה בחממה ובמכלים מנותקי הקרקע שהוספו באזור המרוצף בחצר הגן. בהמשך, הילדים היו אחראים לקטיפת העלים והתוצרת מהמערכת ההידרופונית וגם מהצמחים בערוגות הגינה, שנשתלו לפני תחילת השנה. את היבול הבאנו למטבח הגן, ומדי בוקר הכנו תה צמחים, שאותו לגמנו בשיחת הבוקר. בנוסף, הילדים למדו להנביט נבטוטים במכלים במטבח הגן, להעשרת סלט ארוחת הבוקר שלנו. בהמשך השנה,

הידרופוניה

הידרופוניה היא שיטה לגידול צמחים על בסיס מים וללא אדמה, במערכת מנותקת מהקרקע. בשיטה זו מקבלים הצמחים את חומרי ההזנה מהדשן המומס במים. המערכת היא סגורה, וכך יש ניצול מיטבי של המים והדשן.

יתרונותיה של שיטת גידול זו הם רבים: היא חוסכת שטח גידול, מכיוון שאפשר להניח אותה אנכית, כפי שעשינו בגן. המערכת צמודה לקיר ותלויה עליו ללא צורך בשטח אדמה; יש בה שימוש מיטבי במים ובדשן. מאחר שהמערכת סגורה, כמעט שאין צורך להוסיף לה מים; המערכת מספקת לצמחים את כל מה שהם זקוקים לו לצורך גדילתם; המערכת נקייה מחרקים ומזווחלים; ומאפשרת חקר של כל חלקי הצמח, כולל השורשים, שאותם לא ניתן לראות כשהם באדמה. בין החסרונות של שיטת גידול זו אפשר למנות עלויות הקמה גבוהות, הצורך בחיבור לחשמל והצורך במערכת מים הפועלת באופן רציף וקבוע.

דרך נוספת לגידול הידרופוני, פשוטה יותר וזולה יותר, היא במכלים שבהם יש תמיסת מים ודשן. המכלים הם מכלי קלקר, שהמכסה שלהם מחורר, להנחת השתילים. בשיטה זו יש לשמור על מרווח בין השורשים למים, כדי שיתאווירו ולא יתעפשו. שיטה זו אינה מצריכה חיבור לחשמל או למים, אך תופסת מקום על הקרקע (ישראלי, 2016).

בעוד שנדרשים שלושה חודשים עד שהברוקולי והכרובית מוכנים לקטיפה. לקראת מסיבת חנוכה יצאו הילדים לבחור לעצמם תוצרת לארוחת שישי. הם חזרו עם ידיים מלאות חסות, בצל ירוק וצמחי תבלין, והרבה מאוד הרגשת מסוגלות ושמחת חיים. בהמשך השנה הבשילו הברוקולי והכרובית, ומהם הכנו פשטידות נהדרות. לקראת האביב הוצאנו את כל צמחי החורף, ושתלנו שתילים חדשים, בעיקר צמחי תבלין.

באותו זמן שגשגו בחממה העגבניות, המלפפונים, הפלפלים, התותים

ארגנו את התוצרת העודפת שלנו או את עודף השתילים על שולחן לצורך מסירה לכל המעוניינים, כפי שנהוג בשנת שמיטה. זה הוסיף לעשייה שלנו את ההיבט של החיבור הקהילתי.

חוויות מתהליך גידול הצמחים

מיד אחרי הקמת המערכת ההידרופונית הבאנו שתילים, וכל אחד/ת מהילדים/ות בחר/ה מה לשתול. הילדים קיבלו סל שתילה ואבני ייצוב (אבנים קטנות מקרמיקה, שנועדו לייצב את

רשימת ספרות

חדד, ס' (2016). דברי הפתיחה לעלון המקוון להכניס את הטבע לגן. משרד החינוך, האגף לחינוך קדם-יסודי.

ישראלי, ט' (2016). גינה בגן הילדים - לא מה שחשבתם. עלון דע-גן, 9, 76-81.

לוי, ג' (1999). זרימת פעילות, דברים בוויכוח השיטה. הד הגן, חוברת ג'.

תורג'מן, מ', אלדרוקי פיננס, ד' וג'ראד, מ' (2019). הגן העתידי: להיות אני, להשתייך ולגלות עולם, עלון דע-גן, 12, 8-19.

לקריאה נוספת

ויינברגר, צ' (2021). הכנת גני הילדים לשנת שמיטה. המדור גינה בגן, מרכז דע-גן.

ברונפנברג, א' (1979). האקולוגיה של התפתחות האדם. אוניברסיטת הרווארד.

והחצילים, ששימשו אותנו לארוחות הגן השונות. הילדים היו אחראים להשקיה, להחלפת הצמחים ולקטיף לתצרוכת הגן.

סיכום

בגנים הנמצאים בעיר, לא תמיד יש אפשרות להקים גינה מקיימת עקב מצב האדמה, גודל הגינה או מיקומה. גינה מנותקת קרקע נותנת מענה כאשר שטח הגינה מצומצם ונותנת מענה לפעלתנות הילדים בהקמתה ובהפעלתה: השקיה, עישוב, שתילה וקטיף. הגינה גם מאפשרת יצירת מרחב פעילות חושי ותורמת לרווחתם הנפשית של הילדים. אין כמו לגדל את החסה של עצמך לחיזוק תחושת המסוגלות: "לילה, יש לנו המון ירקות בגינה, ולא נצטרך לקנות מהסופר" (איתי ל', בן שש וחצי).

טבלת זריעה קיצית*

ניתן לגדל צמחים אלו גם בחורף, אך הם זקוקים לתנאי חממה

הירק	עומק זריעה בס"מ	מס' זרעים בגומה	מרווחי זריעה בס"מ	מס' ימים עד לנביטה	חברים שמומלץ לשתול ליד
בזיליקום	0.5	3	30	8-12	עגבניה
פטרוזיליה	0.5	8-10	15	14-20	חסה, בזיליקום, עגבניה
עירית	0.5	8-10	15	8-12	חסה, מנגולד
חסה ירוקה	0.5	1	30	6-10	שעועית, תירס, מלפפון
חציל	0.5	1	60	10-14	שעועית, במיה, פלפל
מלפפון	1	1	30	6-10	שעועית, תירס, חמניה
עגבניות שרי	0.5	1	60	10-14	בזיליקום
פלפל	0.5	1	30	10-14	במיה, חציל, מלפפון
תירס	1	1	30	6-10	קישוא, מלפפון, שעועית, דלעת
תרד	1	3	15	8-12	עגבניה, חציל, שעועית, דלעת

* מבוסס על הפרסום של לקט

טבלת זריעה קיצית מלאה וטבלת זריעה חורפית בקישור www.leketseeds.co.il

